

Litovský autoritarizmus – vývoj, prejavy a formy

Juraj Hanuliak

Katedra politologie a evropských studií, FF UP v Olomouci, Olomouc

Litovský autoritarizmus – vývoj, prejavy a formy. Témou štúdie je litovský autoritarizmus v medzivojnovom období. Text je venovaný charakterizácii a analýze tohto fenoménu, jeho vývoju, vnútornej dynamike, prejavom a formám. Cieľom textu je analýza medzivojnového litovského autoritarizmu, prostredníctvom aplikácie teoretických koncepcií a modelov nedemokratickej formy vlády na empirický litovský prípad. Na základe tohto metodologického postupu je v rámci štúdie analyzovaný litovský autoritarizmus z teoretického hľadiska. Štúdia obsahuje analýzu faktorov kreujúcich litovský autoritarizmus, ako aj jeho zdroje. Druhá časť textu sa venuje priblíženiu vnútornej dynamiky a evolúcii litovského autoritarizmu. V rámci tretej časti je na základe aplikácie teoretických koncepcií nedemokratickej formy vlády analyzovaný litovský autoritarizmus.

Kľúčové slová: Pobaltie, Litva, autoritatívny režim, medzivojnové obdobie, autoritatívna mentalita, smetonizmus

Lithuanian Authoritarianism – Development, Manifestations and Forms. Study is dealing by the Lithuanian authoritarianism during the interwar period. Text is devoted to the characterization and analysis of this phenomenon, its development, internal dynamics, and forms of expression. The aim of paper is to analyze Lithuanian interwar authoritarianism, through the application of theoretical concepts and models of non-democratic forms of government on empirical Lithuanian case. Through this methodological approach, study analyzed Lithuanian authoritarianism on the theoretical field. Study contains with an analysis of factors that created Lithuanian authoritarianism, as well as its sources. Second part of text is devoted to the internal dynamics and the evolution of Lithuanian authoritarianism. Through third part, theoretical concepts of the non-democratic forms of government are applied on the empirical Lithuanian case.

Key Words: Baltic region, Lithuania, authoritarian regime, interwar period, authoritarian mentality, smetonism

Úvod

Žijeme v realite, v rámci ktorej máme tendencie vnímať demokraciu, teda systém, v ktorom žijeme (v zmysle liberálnej demokracie, ako jej najvyššieho a najsofistikovanejšieho vývojového stupňa), ako niečo samozrejmé a nezmeniteľné. My, obyvatelia krajín, vytvárajúcich tzv. západnú civilizáciu, resp. civilizačný okruh, sme si na demokraciu zvykli v takej veľkej miere, že ju už mnohokrát ani nevnímame. Vytvorili sme tak zároveň ideálne podmienky pre konfúziu demokracie a devalváciu tohto pojmu v sémantickej, ale aj v praktickej rovine. Nazývame demokraciou to, čo ňou mnohokrát vôbec nie je a naproti tomu ju nevnímame tam, kde sa prejavuje úplne markantne. Používame tento pojem veľmi ľahkovážne, čoho následkom sa stáva čím ďalej,

tým viac vnútorne vyprázdneným a sprofanovaným. Táto prax, tento stav, predstavuje jedno z najväčších nebezpečenstiev pre demokraciu, čoho si bol veľmi dobre vedomý aj Giovanni Sartori, ktorý konfúziu vo veku demokracie považoval za dostatočný dôvod na to, aby „vláde ľudu“ venoval jedno zo svojich najvýznamnejších diel, v podobe viac ako 500 stranovej práce, nazvanej príznačne „*Teória demokracie*“.

Demokracia je však v skutočnosti veľmi krehká a zďaleka nie tak samozrejماً a nemenná, ako máme sklon sa vo svojej pohodlnosti a zaslepenosti domnievať. 20. storočie nám to viac ako dostatočne potvrdzuje v teoretickej aj empirickej rovine. Vznik národných štátov, založených nezriedka primárne na etnicite, ktoré si so sebou až príliš často niesli dedičstvo nacionalizmu, šovinizmu, xenofóbie a antisemitizmu, v kombinácii s masívnou ideologizáciou politiky, prepadom ekonomík, hospodárskym marazmom a krízami, vytvorili ideálnu živnú pôdu a východiskovú pozíciu pre deštrukciu krehkých európskych demokracií medzivojnového obdobia. Od Tallinnu po Atény, od Lisabonu po Moskvu – takmer všade postupom času tak, ako pribúdali roky medzi dvoma najväčšími vojenskými konfliktmi v novodobej histórii ľudstva a s nimi hospodárske problémy, pribúdali aj vnútropolitické krízy, nestabilita a najrôznejšie formy nedemokratických režimov.

Klasickým príkladom nie je iba stredná Európa (s čestnou výnimkou ČSR), ale aj región Pobaltia. Pobaltské štáty, ich vnútropolitický vývoj a podoba autoritatívnych režimov, ktoré v medzivojnovom období vznikali v každom z nich, vykazujú so stredo európskymi reáliami viaceré zhodné znaky, zároveň však v tomto prípade nachádzame i mnohé odlišnosti, prirodzene vyplývajúce z odlišnej historickej skúsenosti, kvality politickej kultúry, občianskej spoločnosti, či ekonomickej výkonnosti. Ani samotné Pobaltie v tomto období nevytváralo z politického a ekonomickeho hľadiska homogénny blok, povaha ústavných a politických systémov, vnútropolitického života a mentalita autoritarizmov v Litve, Lotyšsku a Estónsku sa v mnohých ohľadoch markantne líšila.

Témou tejto štúdie je práve medzivojnový litovský autoritatívny režim, jeho vnútorný vývoj, dynamika, formy a prejavy, ktoré vykazoval vo vzťahu k vnútornej i zahraničnej politike štátu počas svojej evolúcie, pričom tvorí akýsi konceptuálny úvod k danej problematike. Pomerne originálny vývoj litovského územia a národnoemancipačných snáh, vedomie bohatej stredovekej histórie a štátnosti, v kombinácii s nacionalizmom, šovinizmom a istou formou mesianizmu, ktoré boli typické pre litovské politické elity, dali vzniknúť originálnemu modelu autoritatívnej mentality, v rámci ktorej je symptomatickým a kľúčovým pojmom tzv. „litovská cesta“ – súbor prvkov, znakov, foriem správania a postupov, ktoré vytvárali mantinely, v rámci ktorých autoritatívny režim kreoval a menil svoju mentalitu a aktivity.

Z obsahového hľadiska je štúdia rozdelená do troch kapitol. Prvá kapitola popisuje zdroje litovského autoritarizmu a faktory, ktoré ho kreovali. V rámci druhej je analyzovaná jeho vnútorná dynamika a vývoj. Náplň tretej kapitoly tvorí analýza litovského autoritarizmu prostredníctvom aplikácie teoretických konceptov R. Arona, J. J. Linza a W. Merkela na empirický litovský prípad.

Problematike regiónu Pobaltia nebola počas pomerne dlhého obdobia v slovenskej politickej vede venovaná adekvátne pozornosť. V posledných rokoch však zaznamenávame kvalitatívny progres. Problematike pobaltských štátov, ich ústavným a politickým systémom, ako aj téme menšinovej politiky v tomto regióne sa na dlhodobu vysokej kvalitatívnej úrovni venuje Jaroslav Mihálik, a to aj prostredníctvom empirického výskumu, realizovaného priamo v týchto krajinách. V prípade českého odborného prostredia sú najvýznamnejšími príspevkami práce Břetislava Dančáka a Luboša Šveca. Istou slabinou doterajšieho výskumu tejto problematiky je však nedostatočne kladený dôraz na historicko-politickú rovinu. Práve v prípade Litvy je tento fakt snáď najmarkantnejší.

Súčasná podoba ústavného a politického systému Litovskej republiky je historicky podmienená. Ak chceme pochopiť, prečo je táto podoba taká, aká je, kde ležia príčiny niektorých problémov, ktoré sa prejavujú v kvalite politickej kultúry v Litve, ako aj v prípade funkčnosti občianskej spoločnosti, je nevyhnutné, aby sme skúmali vývoj národnoemancipačných snáh na litovskom území, ktoré vyvrcholili vznikom nezávislej medzivojnovnej Litovskej republiky, ako aj konštitucionálny a politický vývoj tohto samostatného štátu, s dôrazom kladeným primárne na obdobie litovského autoritarizmu. Takýto prístup však v doterajšom výskume značne absentoval. Považovali sme preto za prínosné, zamerať sa v tejto štúdii práve na historicko-politickú rovinu litovskej problematiky.

Štúdia je založená na informačných prameňoch v podobe archívnych materiálov Archívu MZV ČR, konkrétne na fondoch „*Diplomatická správa Kaunas 1920 – 1939*“ a „*Zastupitelský úrad Kaunas*“. Tieto fondy majú podobu diplomatických správ, ktorých autormi boli československí veľvyslanci, konzuli a diplomatickí pracovníci, pracujúci v rámci československého veľvyslanectva a konzulátu v Kaunase. Predstavujú veľmi cenný, pôvodný zdroj informácií, takpovediac z „prvej ruky“. Diplomati v nich hodnotia udalosti a vývoj na vnútro politickej scéne Litovskej republiky, každodennú agendu a rozhodnutia Seimas, prezidenta a vládnych kabinetov, ako aj politické krízy, ústiace do vzniku autoritatívneho režimu.

Informačné zdroje sú doplnené sekundárnou odbornou literatúrou. Dôležitým zdrojom bola najmä originálna politicko-historická práca Luboša Šveca „*Československo a pobaltské státy: 1918 – 1939*“, vydaná vydavateľstvom Univerzity Karlovej v Prahe Karolinum v roku 2001. Ďalším dôležitým

informačným zdrojom je odborný článok litovského historika Algimantasa Kasparavičiausa „*The Historical Experience of the Twentieth Century: Authoritarianism and Totalitarianism in Lithuania*“, ktorý bol publikovaný vo forme kapitoly v kolektívnej monografii pod edičným vedením J. W. Borejszu a K. Ziemera „*Totalitarian and Authoritarian Regimes in Europe: Legacies and Lessons from the Twentieth Century*“ v roku 2006. Informačným zdrojom na pomedzí prameňa a odbornej literatúry sú potom zozbierané listy, poznámky a zápisky amerického veľvyslanca v Kaunase Roberta W. Heingartnera, ktoré boli vydané pod názvom „*Lithuania in the 1920s: A Diplomat's Diary*“ v rámci programu uchovávanía národnej a kultúrnej pamäte „*Information and documentation – Paper for documents – Requirements for permanence*“ vydavateľstvom Rodopi v roku 2009.

Zostáva už iba vyjadriť želanie, aby práca aspoň svojimi obmedzenými možnosťami prispela k obohateniu výskumu regiónu Pobaltia, resp. problematiky jednotlivých pobaltských krajín a pomohla sústrediť na tento región väčšiu pozornosť z odborného aj laického hľadiska. Zároveň si táto práca rozhodne nerobí nárok na akúsi úplnosť, či neomylnosť záverov a z retrospektívneho pohľadu k nej budeme určite kritickí.

Faktory kreujúce litovský autoritarizmus, zdroje litovského autoritarizmu

Všeobecne môžeme rozdeliť príčiny vzniku nedemokratickej formy vlády v Litve na externé a interné, resp. inherentné.

Medzi **externé príčiny** je možné zaradiť najmä pád Ruského impéria, nástup bolševikov k moci a hrozbu sovielizácie pobaltského priestoru. Konzervatívne, nacionalisticky orientované frakcie sa právom obávali tohto scenára a boli ochotné postupovať striktné v intenciách hesla „účel svätí prostriedky“ i za cenu pošliapania demokratických štandardov a ľudských práv. K ruskej hrozbe sa pridával faktor Poľska, resp. jeho záujmov v tejto oblasti a v neposlednom rade existencia ďalšieho silného štátu „na prahu“ litovských hraníc – weimarského Nemecka. Medzivojnová Litovská republika trpela zásadným problémom, ktorý determinoval samotnú jej existenciu a podobu ústavného a politického systému, resp. mieru demokratickosti a ochoty dodržiavať demokratické princípy zo strany politických inštitúcií a predstaviteľov – tým problémom bola geografická poloha štátu spolu s jeho slabou pozíciou na medzinárodnej scéne. Litva bola v medzivojnovom období typickým príkladom „nárazníkového“ štátu, ležiaceho medzi mocnosťami, vnímaného západnou Európou ako akási hrádza pred hrozbou bolševizmu – „cordon sanitaire“ a vice versa zo strany ZSSR ako územie, ktorého ovládnutie je nutné pre rozšírenie sovietskych politických a ekonomických záujmov. Litovskí predstavitelia preto mohli mať a mali oprávnený pocit ohrozenia zo strany susedných štátov, i keď v prípade „poľskej hrozby“ tieto relevantné obavy často transmutovali do

podoby paranoje. Permanentný pocit exteritoriálnej hrozby však predstavoval ďalší hlavný externý faktor vzniku nedemokratického režimu v krajine. Ďalším externým faktorom, ktorý kreoval litovský autoritarizmus bol všeobecný vývoj v Európe, resp. nástup nedemokratických režimov vo viacerých európskych krajinách (Lopata, 1997, s. 27).

Inherentné aspekty zohrávali v prípade vzniku a presadenia litovského autoritarizmu taktiež významnú rolu. Tieto vnútorné zdroje litovského autoritarizmu čerpali svoj vplyv primárne z hlboko zakorenenej xenofóbie a nacionalizmu v litovskej spoločnosti, ale aj z nedostatočnej skúsenosti s demokratickou formou vlády, v kombinácii so slabo rozvinutou občianskou spoločnosťou. Na prvom mieste je potrebné spomenúť faktor simplexnej demokratickej skúsenosti, ktorým bola krajina postihnutá. Tento fakt bol spôsobený primárne historickým vývojom. Po trojdelení Poľska bola Litva viac ako 120 rokov pod nadvládou cárskeho Ruska. A uplatňovanie, resp. kreácia demokratických štandardov, občianskej spoločnosti, vlády práva, ako aj ostatných faktorov a inštitúcií, pod vplyvom ktorých sa v tomto období z viacerých európskych krajín stávajú demokratické štátne útvary, boli nezlučiteľné s cárskym absolutizmom v Rusku. Právne úpravy a akty, prijaté v Rusku v r. 1892, explicitne formulovali moc a vládu cára ako „autokratickú a absolútnu“¹ (Borejsza, Ziemer, 2006, s. 301). S tým súviseli ďalšie aspekty – diskriminácia národov a etnických skupín zo strany Ruska, takmer nijaké, resp. veľmi obmedzené možnosti rozvoja kultúrneho, či spoločenského života, národného povedomia a vzdelanosti. Nezanedbateľným bol aj konfesijný a jazykový útlak.² Ďalším interným faktorom, ktorý čiastočne súvisí s faktormi externými i so spomínanou simplexnou demokratickou skúsenosťou, bola cieľavedomá ruská politika tzv. „eliminovania Poľského vplyvu v Litve“, pričom tento mal byť nahradený znovuoobnovením „pôvodnej“ ruskej tradície a svojbytnosti.

Snáď najvýstižnejšie popísal túto východiskovú pozíciu a stav Stasys Šalkauskis, jeden z najvýznamnejších litovských filozofov, ktorý skonštatoval: „*Keď upriem svoj zrak na Litvu, na litovskú spoločnosť, náš národ, vidím na jednej strane toľko pasivity a melanchólie v kombinácii s mesianizmom, toľko nedostatku individualizmu a rešpektu k ľudskému individuu a jeho potrebám, a na strane druhej tak strašne veľa submisivity a podriadenosti akejkoľvek autorite, že ma to desí. Vidím v našich dušiach a myslení oveľa viac „Východu“, ako „Západu“*“ (Archív MZV ČR – Československý konzulát Riga, Politická správa ZB 13). Poslednými inherentnými aspektmi, kreujúcimi vhodné podmienky na presadenie sa autoritarizmu, bola zlá hospodárska

¹ V ruštine „*Samoderžavnaya a neogranichennaya*“.

² Pre ilustráciu možno uviesť príklad Vilniuskej univerzity, jednej z najstarších univerzít v Európe, ktorá bola zatvorená v roku 1832.

situácia, vyhrotený nacionalizmus, xenofóbia a antisemitizmus, ktorými bola postihnutá značná časť litovskej populácie i politických elít a hrozba nárastu popularity litovských komunistov. Tieto neduhy litovského národa sa odzrkadľovali aj v kvalite volených politických zástupcov. Zigmās Toliušaitis sa vo svojich pamätiach sústredil na kritické zhodnotenie práce a personálneho zloženia Seimas v druhej polovici 20. rokov: „*Väčšina poslancov, zasadajúcich v Seimas, boli presvedčení patrioti, avšak skutočné osobnosti, ktoré by reálne disponovali schopnosťami predvídať budúce hrozby a mali kapacitu na to, aby týmto hrozbám predchádzali a ochránili pred nimi štát, boli v menšine a nedisponovali reálnou mocou. Namiesto nich bolo najviac počť demagógov, radikálov a fanatikov*“ (Archív MZV ČR – Československý konzulát Tallinn, Diplomatická správa ZB 3).

Východiskové podmienky a pozícia pre kreáciu a uplatnenie autoritatívnej mentality a vznik autoritatívnej formy vlády boli teda v rámci litovského ústavného a politického systému v medzivojnovom období plne naplnené. Môžeme definovať jasne viditeľné a prítomné zdroje litovského autoritarizmu, ktoré mali vplyv na následný vnútropolitický vývoj štátu. Týmito zdrojmi sú:

1. Slabá pozícia nového štátu na medzinárodnej scéne.
2. Vedomie permanentnej exteritoriálnej hrozby v podobe ohrozenia národných záujmov, resp. samotnej existencie štátu.
3. Konštitucionálny chaos – nejasné vymedzenie právomocí legislatívnej zložky štátnej moci, ako aj aktérov exekutívnej zložky, resp. ich pozície v rámci konštitucionálneho rámca, ako aj v praktickej rovine politického života.
4. Mesianistická povaha litovskej politickej elity.
5. Nestabilita a turbulentný vývoj na vnútro politickej scéne.
6. Výrazný vplyv xenofóbie a nacionalizmu v litovskej spoločnosti.

Nacionalistická paradigma a patrimonialistický faktor tvorili už od tohto raného obdobia základ Smetonovho prístupu a politickej osobnosti. Dôkazom je i tento jeho citát: „*Lotyšom nedôverujme! Sú to oportunisti. Keď bola Litva v najhoršej situácii, snažili sa nás a náš štát iba okradnúť a podviesť. Vždy sa spoja s našimi nepriateľmi – Poľskom, Ruskom, alebo kýmkoľvek iným. Naša vzájomná spolupráca na medzinárodnej scéne je preto iba ťažko predstaviiteľná. Naši politickí predstavitelia však stále tvrdohlavo presadzujú tieto snahy a túto politiku, pretože je to ich sen a utkvelá predstava. Tam, kde sa však skutočné predstavy štátu a ľudu nezlučujú s predstavami politikov, majú tieto ustúpiť do úzadia, alebo oni majú dokázať ľudu, že sú pre štát skutočne prospešné!*“ (Archív MZV ČR – Československý konzulát Kaunas, Diplomatická správa 40/24).

Tieto Smetonove myšlienky však nachádzali pozitívne ohlasy v médiách i v spoločnosti. Denník „*Vajras*“ vo svojom vydaní z 1. 10. 1923 explicitne

tvrdí: „Litovci nikdy nezabudnú na rok 1920, kedy nám Poľsko ukradlo Vilnius a Lotyšsko s ním spolupracovalo a ukradlo nám Alukstu .. akí sú to bratia, keď kradnú tomu druhému a ubližujú mu? Nie sú to bratia, sú to oportunisti! Oni, na rozdiel od nás, nemajú nijakú vlastnú históriu a tradície štátnosti, dodnes nemajú nijakú vlastnú zahraničnú politiku. Na rozdiel od nás!“ (Archív MZV ČR – Československý konzulát Kaunas, Diplomatická správa 43/24). Litovská pozícia a prístup mali byť vedené v duchu výroku „žime ako bratia, vyrovnajme sa ako Židia“. Litovskí politickí predstavitelia mali podľa názoru pomerne veľkej časti obyvateľstva a tlače postupovať podľa jasného vzorca – Poľsko je naším nepriateľom, Lotyšsko je priateľ Poľska, priateľ môjho nepriateľa je mojím nepriateľom. „Vraj náš litovský štát má iba dve možnosti – návrat do područia poľského impéria, alebo zbratanie sa s lotyšským 'bratom'. Nie! Existuje i tretia možnosť – pevná náruč Nemecka, ktorá nás ochráni. Až keď prestanú byť Lotyši oportunistami a spolupracovať s Poľskom, až vtedy môžeme spolupracovať my navzájom“ (Archív MZV ČR – Československý konzulát Kaunas, Diplomatická správa k. 490, č. 60/25).

Situácia, kedy sa krajina prepadala v dôsledku vnútropolitických kríz do čoraz väčšieho marazmu a spoločnosť bola pričinením vlády socialistického kabinetu Mykolasa Sleževičiusa značne polarizovaná, eskalovala v noci zo 16. na 17. 12. 1926, kedy prebehol nekrvavý coup d'état. Pre prezidenta a vládny kabinet bol tento vývoj prekvapivý, z pohľadu nezainteresovaného pozorovateľa však predvídateľný a očakávateľný. Americký konzul v Kaunase Robert W. Heingartner popisuje vo svojom denníku, ktorý vyšiel knižne pod názvom „*Lithuania in the 1920's: A Diplomat's Diary*“³, v zázname z 18. 12. 1926, aký prekvapujúci bol vývoj v intenciách prevratu pre vládnych predstaviteľov, najmä však pre premiéra: „Kaunas je po šokujúcich udalostiach zo včerajška stále neprirodzene tichý, jednotky vojakov patrolujú po meste. Premiér Sleževičius a jeho vládny kabinet podali demisiu a prezident Grinius poveril zostavením nového vládneho kabinetu profesora Augustinasa Voldemarasa. Potom boli členovia odstúpeného vládneho kabinetu zatknutí a internovaní v domácom väzení .. pracovníčka konzulátu pani Gerritová videla dnes ráno expremiéra Sleževičiusa v okne jeho domu, zatiaľ čo sa jeho manželka nervózne prechádzala po ulici, evidentne čakajúc na povolenie navštíviť svojho manžela. Na médiách boli uvalené cenzorské opatrenia, pričom v redakciách prebehli vynútené zmeny na postoch šéfredaktorov“ (Heingartner, 2009, s. 77). Heingartner vyjadril ako jeden z mála zahraničných diplomatov obavy z ďalšieho vývoja v krajine. Vnútoraná nestabilita podľa jeho názoru fatálne ohrozovala samotnú pozíciu litovského štátu ako krajiny, ktorá bola

³ Robert W. Heingartner (2009): *Lithuania in the 1920's: A Diplomat's Diary*. New York: Rodopy.

permanentne pod tlakom zo strany svojich susedov. Zmeny v spoločnosti a zavedenie cenzúry sa premietli aj v percepcii týchto udalostí v tlači. Denník „Lietuva“ priniesol 18. 12. na svojej titulnej strane článok s názvom „Stalo sa to, čo sa malo a muselo stať“ a obvinil odstupujúcu vládu, že bola „predĺženou rukou bolševického Ruska v srdci litovského štátu“ (Heingartner, 2009, s. 77).

O pár dní neskôr však samotný Heingartner pomerne radikálne menil svoj postoj k prevratu. Tento fakt bol zapríčinený najmä vymenovaním Antanasa Smetonu za prezidenta republiky. Naďalej sa síce obával prípadnej eskalácie napätia a vnútropolitckej nestability, tieto obavy však boli práve v dôsledku aktívneho zaangažovania Smetonu do ústavných zmien značne utlmené. Skonštatoval, že Smetona je nepochybne „šťastnou voľbou na tento post“ a predstavuje „to dobré z Litvy“ (Heingartner, 2009, s. 79). Nový vládny kabinet obhajoval a legitimizoval prevrat nutnosťou zachrániť nezávislý litovský štát pred „červenou hrozbou“ a „zradcami národa, ktorí boli ovládaní Moskvou a Varšavou“⁴ (Archív MZV ČR – Československý konzulát Kaunas, Politická správa 19/12). Ďalším dôvodom bola katastrofálna hospodárska situácia, v ktorej sa krajina nachádzala. Litva nebola konkurencieschopná, nedisponovala takmer nijakými priemyselnými kapacitami a celkový charakter krajiny sa v podstate nelíšil od podoby na konci 19. a začiatku 20. storočia. Viac ako 80 % obyvateľstva sa zaoberalo poľnohospodárstvom, zúfalo chýbala cestná, ale aj železničná infraštruktúra a obyvateľstvo bolo v otázke vecí verejných, až na drobné výnimky z prostredia intelektuálnych mestských kruhov, absolútne pasívne (Archív MZV ČR – Československý konzulát Kaunas, Diplomatická správa č. 19/12). Československý diplomat Jaroslav Galia, pôsobiaci v Kaunase, konštatoval, že členovia socialistického vládneho kabinetu boli s najväčšou pravdepodobnosťou informovaní o pripravovanom puči ešte pred jeho uskutočnením. Odmietli však vyhlásiť výnimočný stav s odôvodnením, že takéto konanie sa nezlučuje s podstatou a naturelom socialistickej politiky a socialistickej vlády (Švec, 2001, s. 144). Galiova reflexia prevratu čiastočne odrážala aj oficiálny pohľad československej vlády. Nový autoritatívny režim nevzbudzoval v Československu nijaké pozitívne ohlasy a reakcie. Československá politická elita ho vnímala prizmou zavedenia cenzúry, prenasledovania politických odporcov a celkového utlmenia demokra-

⁴ Obvinenia Varšavy z prípravy prevratu a anexie Litvy stelesňovali skôr antipatie voči Poľsku zo strany premiéra, prezidenta a ostatných nacionalisticky a konzervatívne orientovaných litovských politikov, ako realitu. Na druhej strane, obavy z využitia konštitucionálneho chaosu a vnútropolitckej nestability v Litve Poľskom neboli úplne iracionálne. Sám Piłsudski na zasadnutí poľského Výboru obrany štátu, ktoré sa uskutočnilo 23. 11. 1926, predikoval ako pravdepodobnejšiu možnosť eskaláciu ozbrojeného konfliktu medzi Poľskom a Litvou, než medzi Poľskom a Nemeckom (Lopata, 1998, s. 35).

tizačných tendencií. Najväčšie nebezpečenstvo však predstavovalo geopolitické hľadisko – hrozilo reálne nebezpečenstvo, že autoritatívny Voldemarasov režim, operujúci v intenciách vyhroteného nacionalizmu, resp. Litovská republika v takejto podobe, bude predstavovať ohnisko napätia v priestore, kde to bolo najmenej vhodné – medzi ZSSR na strane jednej a Nemeckom na strane druhej. Ak k tomuto stavu pripočítame i ostrú protipolskú rétoriku zo strany Voldemarasa, nebezpečenstvo bolo skutočne reálne (Archív MZV ČR – Československý konzulát Kaunas, Diplomatická správa 3/1927).

Je však potrebné zdôrazniť, že aj socialistický kabinet premiéra Sleževičiusa implementoval do praxe niektoré konkrétne rozhodnutia a opatrenia, ktoré boli v hrubom rozpore s ústavou a demokratickými štandardmi. Najväčším problémom aj v tomto prípade nebola nečinnosť, ale naopak prílišná a často nekompetentná aktivita. Explicitným príkladom môže byť pozemková reforma z r. 1926, na základe ktorej bolo vyvlastnených viac ako 1590 poľských veľkostatkárov, pričom v číselnom vyjadrení išlo cca o 690 000 ha ornej a poľnohospodárskej pôdy. Toto sa udialo bez nároku na finančné odškodnenie týchto obyvateľov, čím boli ich ľudské a občianske práva masívne porušené (Borejsza – Ziemer, 2006, s. 300). Zároveň však, ak sa pozrieme na obdobie dovtedajších ôsmich rokov existencie Litovskej republiky, čiže na obdobie medzi rokmi 1918–1926 môžeme konštatovať, že demokratická forma vlády a demokratické štandardy boli v najmenej atrofovej forme uplatňované práve v období vlády socialistického Sleževičiusovho kabinetu. Navyše, Mykolas Romeris, jedna z najvýznamnejších postáv novodobých litovských dejín, významný odborník na ústavné právo a filozof konštatuje, že prevrat v roku 1926 bol de facto už druhým coup d'état od vzniku nezávislosti a bol jednoznačne protiústavný, keďže bol v priamom rozpore s ústavou, prijatou v r. 1922 a nerešpektoval ústavné mantinely, ktoré boli prostredníctvom nej nastavené (Romeris, 1990, s. 212).

Mykolas Sleževičius sa tak stáva ambivalentnou a kontroverznou postavou litovskej histórie. Na jednej strane kreátor potrebných liberalizačných reforiem, s výrazne modernizačnými tendenciami, ktoré sa pokúšal aplikovať na litovskú spoločnosť. Zároveň je však Sleževičius duchovným otcom príklonu Litvy k ZSSR, čím zdeštruoval koncepciu baltského frontu a baltskej spolupráce, ohrozil stabilitu v regióne a vtiahol Litovskú republiku do mocenskej sféry vplyvu ZSSR.

20. 12. bol samotný premiér Voldemaras prijatý diplomatickým zástupcom amerického veľvyslanectva Frederickom Colemanom, pričom sa vzájomne ubezpečili, že vzťahy medzi USA a Litovskou republikou budú aj naďalej na vynikajúcej úrovni (Archív MZV ČR – Československý konzulát Kaunas, Diplomatická správa 29/1927). O pár dní na to prijal Voldemarasa aj britský veľvyslanec pre Pobaltie, sídliači v Rige, Tudor Vaughan, ktorý vyjadril

uspokojenie v súvislosti s odstránením „červenej hrozby“, predstavovanej Sleževičiusovým vládnym kabinetom. V podobnom duchu sa vyjadril aj francúzsky veľvyslanec Gabriel Paux (Laurinavičius, 1996, s. 192).

Predstavitelia západoeurópskych krajín sa teda postavili k prevratu značne oportunisticky. Nemožno povedať, že by ich prístup bol cielene „nesprávny“, bol iba zdeformovaný ich videním regiónu Pobaltia, litovskej vnútro politickej situácie a celkového vývoja od roku 1918. S odstupom času sa dá tento prístup charakterizovať ako krátkozraký a pre Litvu osudný. I keď bol Sleževičius klasický populista a jeho zahraničnopolitická orientácia na Moskvu sa mohla javiť ako chybná, vládnym kabinetom pod jeho vedením presadil potrebné demokratizačné reformy, ktoré mohli posunúť celú Litovskú republiku, úroveň občianskej spoločnosti a demokratické štandardy na novú kvalitatívnu úroveň, a tým stabilizovať značne chaotickú a neskonsolidovanú vnútro politickú situáciu, ako aj ústavný a politický systém ako celok. Diplomatickí predstavitelia, ktorí iba tlmočili názor politických predstaviteľov svojich vysielajúcich krajín, však uprednostnili „stabilitu“ autoritatívneho režimu pred neistou reformnou budúcnosťou. Snáď najilustratívnejším príkladom môže byť vyjadrenie dánskeho chargé d'affaires Emila Bieringa: „Litva, ktorá nedisponuje takmer nijakým priemyslom a je hospodársky zaostalá, je jednoducho príliš chudobná na to, aby si mohla dovoliť nejaké pochybné socialistické experimenty!“ (Archív MZV ČR – Československý konzulát Kaunas, Diplomatická správa č. 34/60). Následne doplnil, že „z teoretického hľadiska je prevrat to najlepšie, čo sa mohlo stať. Silná pravicová vláda je zárukou prosperity a napredovania Litovskej republiky“ (Borejsza – Ziemer, 2006, s. 307). Ukázalo sa však, že vkladať nádeje do Augustinasa Voldemarasa, ktorý obdivoval Mussoliniho a jeho poňatie korporativistického fašistického štátu, rozhodne nie je vhodnou cestou, ako budovať stabilitu a prosperitu. Prevrat z roku 1926 sa nestal začiatkom stability, ale naopak, determinoval koniec krehkej litovskej demokracie a nádejí na akékoľvek liberalizačné a demokratizačné tendencie do budúcnosti. Bol to začiatok cenzúry médií, prenasledovania a perzekvovania politických oponentov, výnimočného stavu, sociálnych a politických tenzií v spoločnosti. Rok 1926 je štartovacím bodom litovského autoritarizmu.

Vnútorná dynamika litovského autoritarizmu

Vo všeobecnosti sa litovský autoritarizmus delí na voldemarasovskú diktatúru, pod vedením premiéra Augustinasa Voldemarasa a tzv. smetonizmus, kedy bol mocenským hegemonom prezident Antanas Smetona.

Voldemarasov autoritarizmus sa vnútorne člení na tri a smetonizmus na dve vývojové etapy.

Prvá etapa voldemarasovského režimu – bola pomerne krátka, trvala od uskutočnenia prevratu 17. 12. 1926 do januára 1927. V tomto období režim

upevňoval svoju moc brutálnymi perzekúciami, bol charakteristický otvorenou diktatúrou v duchu talianskeho fašizmu. Policajné jednotky a armáda postupovali brutálne proti politickým oponentom, ktorí boli perzekvovaní, väznení a mučení. Na tlač bola uvalená tvrdá cenzúra a legislatívne právomoci Seimas boli obmedzené na minimálnu mieru. Tento vývoj bol priamo riadený premiérom Voldemarasom, Smetona sa v tomto období sťahoval do úzadia, na znak nesúhlasu s postupom v takýchto intenciách. Smetona sa obával zavlečenia fašizoidných prvkov do litovského politického, spoločenského a kultúrneho života. Postupne sa čoraz viac vymedzoval voči tejto politike, čo eskalovalo v jeho snahách odstrániť Voldemarasa z postu premiéra, resp. obmedziť jeho moc. Podarilo sa mu však iba presadiť odsúdenie a uväznenie členov najradikálnejších frakcií tautininkai, zasadajúcich v Seimas, v januári 1927. Litovský historik Alfonsas Eidintas, ktorý sa zaoberal výskumom vývoja litovského autoritarizmu, v tejto súvislosti postuluje hypotézu, že Smetona prostredníctvom vysporiadania sa s najradikálnejšími politickými predstaviteľmi ochránil Litovskú republiku pred otvoreným nástupom fašizmu. S týmto názorom súhlasí i filozof Algirdas Julius Greimas (Borejsza – Ziemer, 2006, s. 305). Samotného Voldemarasa sa však Smetonovi od moci odstaviť nepodarilo. To, aká situácia v tomto období panovala v Litovskej republike, výstižne ilustruje vo svojich pamätiach opäť Robert W. Heingartner. Na konci decembra 1926 bol podľa neho Kaunas stále „nezvykle tichý, v uliciach mesta permanentne patrolujú vojaci .. vláda má v svojich rukách bajonety a nebude váhať ich použiť proti obyvateľstvu, ani proti politickým oponentom v Seimas, postupovať železnou rukou .. vyzerá to tak, ako keby prezident Smetona iba plnil príkazy premiéra Voldemarasa a Seimas je totálne pod kontrolou armády“ (Heingartner, 2009, s. 85).

V dôsledku uväznenia najradikálnejších poslancov Seimas voldemarasovský autoritarizmus plynule prešiel do svojej **Druhej etapy**, ktorá trvala od januára do apríla 1927. V tomto období došlo k otvorenému konfliktu v Seimas medzi dvoma najväčšími frakciami tautininkai – kresťanskými demokratmi a nacionalistami. Kresťanskí demokrati sa prikláňali k smetonovskému poňatiu štátnosti, v intenciách obmedzeného parlamentarizmu, malo ísť o akýsi hybridný režim. Naopak, nacionalisti, ktorých viedol Voldemaras, presadzovali definitívny príklon k tvrdej forme autoritatívneho režimu. Z tohto sporu vyšli víťazne nacionalisti, čo posilnilo pozíciu premiéra.

Odstavením kresťanských demokratov od možnosti participácie na politickom živote koncentroval vo svojich rukách prakticky všetku reálnu moc Augustinas Voldemaras. Tým sa začala **Tretia etapa** voldemarasovského režimu, trvajúca od mája 1927 až do Smetonovho prevratu v septembri 1929. Režim graduálne zostroval represie, čo následne viedlo k množiacim sa protestom a demonštráciám. V septembri 1927 sa odohral tzv. incident v Taurage.

Skupina sociálnych demokratov a ľudovcov obsadila 9. 9. budovu v centre mesta, žiadala odstúpenie vládneho kabinetu na čele s Voldemarasom a vypísanie nových volieb. Večer toho istého dňa zasiahli voči nim policajné zložky, pričom šesť členov tejto skupiny bolo v nasledujúcich dňoch popravených. Heingartner v tejto súvislosti reflektuje Voldemarasov režim už bez akýchkoľvek sympatií a poznamenáva: „Voldemaras používa voči vlastnému ľudu brutálne prostriedky, preto skôr alebo neskôr musí dôjsť k zlomu“⁵ (Heingartner, 2009, s. 166).

Voldemaras však zásadným spôsobom precenil svoje možnosti, keď sa pustil do otvoreného konfliktu s prezidentom Smetonom. Prezident Smetona mal byť vo Voldemarasovom ponímaní iba morálnou autoritou, „Otcou vlasti“, ktorému prináležia všetky pocty, ale nemal mať nijaké zásadné právomoci. Voldemaras v tomto svojom prístupe kombinoval viacero náhľadov. Vo všeobecnosti však vychádzal z nasledujúcich východísk, ktoré ohraničovali jeho politiku:

1. Personalizovaná forma diktatúry kancelárskeho typu.
2. Eliminácia vplyvu prezidenta Smetonu a de facto odstránenie intra-exekutívneho konfliktu.
3. Korporativistický model usporiadania spoločnosti v kombinácii s byrokraticko-militaristickým typom nedemokratického režimu s fašizoidnými prvkami.
4. Marginalizovaná pozícia Seimas v praktickej rovine politického života.

Smetona však disponoval oveľa väčšou charizmou a v dôsledku vyhrotených kontroverzných Voldemarasových výrokov a politiky aj popularitou medzi občanmi, politickými predstaviteľmi, armádou a policajnými zložkami. V priebehu Voldemarasovej účasti na zasadnutí Spoločnosti národov v Ženeve, ktoré sa konalo v septembri 1929, zorganizoval v spolupráci s liberálnymi frakciami v armáde puč a zosadil ho z funkcie premiéra. V záujme skonsolidovania a upokojenia situácie, resp. predchádzania opätovnej hrozby eskalácie vnútroštátneho napätia, sa rozhodol vydávať všetky svoje rozhodnutia od tohto obdobia unilaterálne, prostredníctvom prezidentských dekrétov. Zásadne

⁵ To, aký mal Voldemaras názor na dodržiavanie ľudských práv a na slobodu prejavu, ilustruje jeho reakcia na poznámku Heingartnerovej manželky Lily počas večere, konanej 13. 10. 1927. Tá bola zdesená z toho, že pri nepokojoch a protestoch vo Viedni proti tamojšiemu vládnomu kabinetu a režimu za dva dni zomrelo viac ako 80 ľudí. Voldemaras následne iba lakonicky poznamenal, že „na tom nie je nič zvláštne, každý predseda musí raz zomrieť“. Ako v tejto situácii poznamenáva sám Heingartner, bolo skutočne veľmi mrazivým zážitkom neformálne večerať s litovským diktátorom (Heingartner, 2009, s. 176).

obmedzil rolu armády, keďže konzervatívne nacionalistické frakcie stále otvorene podporovali Voldemarasa. Samotný Voldemaras bol po návrate zo Ženevy prinútený odstúpiť z funkcie a internovaný do domáceho väzenia, pričom Smetona vymenoval do funkcie premiéra svojho švagra a bývalého ministra financií z voldemarasovského obdobia Juozasa Tūbelisa. Na margo tejto nominácie Heingartner poznamenal, že Tūbelis je „človek absolútne necharizmatický, neenergický, nekompetentný, ktorý je väčšinu času chorľavý“ (Heingartner, 2009, s. 269). Treba povedať, že nástup Tūbelisa, ktorý bol iba bábkou v Smetonových rukách na post premiéra, nepriniesol zmenu mocenskej paradigmy de iure, konštitucionálny základ formulovaný oktrojovanou ústavou z r. 1928 totiž zostal zachovaný. De facto sa však zmenila politická prax. Režim zmiernil represie, cenzúru, prepustil väčšiu časť politických väzňov a celkovo vykazoval liberalizačné tendencie. Opozičné strany mali na rozdiel od Voldemarasovho režimu aspoň limitovanú možnosť podieľať sa na legislatívnom procese v rámci zasadaní Seimas, avšak za nie plne demokratických podmienok. Vládna moc a prístup k nej boli monopolizované tautininkai. Ranou demokracii bol potom Smetonov krok, kedy odmietol zvolať zasadnutia Seimas, a tým pádom monopolizoval exekutívnu i legislatívnu moc v rukách exekutívy, resp. seba ako prezidenta. Tieto zásadné zmeny v rámci litovského ústavného systému už reflektoval v intenciách československej diplomacie František Niederle, keďže konzul Galia odišiel do výslužby. Za pádom voldemarasovského režimu tak môžeme vo všeobecnosti vidieť tieto hlavné faktory:

1. Podcenenie reálneho vplyvu prezidenta Smetonu a jeho mandátu.
2. Zbytočné spory s prezidentom a snaha ústavne ukotviť postavenie inštitútu prezidenta v ústavnom a politickom systéme v ceremoniálnych mantineloch.
3. Neúspechy na medzinárodnej scéne, permanentne vyostrované vzťahy s Poľskom, nezvládnutie bilaterálnej komunikácie.
4. Otvorene fašizoidné tendencie a vyhrotený nacionalizmus, kombinovaný s vytváraním paramilitantných jednotiek.

Smetonovým prevratom v septembri 1929, resp. odstavením premiéra Voldemarasa od reálnej moci, nastáva „zlatá éra“ litovského autoritarizmu – tzv. smetonovský autoritatívny model. Na rozdiel od voldemarasovského obdobia sa smetonizmus v odbornej literatúre často označuje ako „diktatúra v rukavičkách“. Toto označenie je sporné. Smetonov režim nebol síce nijakou brutálnou diktatúrou, masívne perzekvujúcou politických odporcov, ktorá by operovala v intenciách brutálnych teroristických metód proti vlastnému obyvateľstvu, resp. politickým odporcom, tak ako sme boli svedkami v prípade niektorých periód voldemarasovského režimu. Na strane druhej však Smetona nepostupoval v intenciách ústavnosti, nerešpektoval a marginalizoval rolu

Seimas, ako základu legislatívnej zložky štátnej moci a vládol autoritatívne, ba priam absolutisticky, prostredníctvom prezidentských dekrétov.

Vo svojej **štvrtjej fáze** (resp. **Prvej etape smetonizmu**) režim v praktickej rovine operoval v rámci nasledujúcich základných ideových východísk, prostredníctvom ktorých bol zároveň legitimizovaný:

1. Nástup svetovej hospodárskej krízy, ktorá ohrozovala už i tak krehkú litovskú ekonomiku a hospodárstvo.
2. Zmenená geopolitická mapa Európy, v rámci ktorej sa Litva ocitla v nepriaznivej pozícii vo vzťahu k motiváciám a záujmom veľmocí.
3. Pokračovanie boja proti vyhrotenému nacionalizmu s fašizoidnými tendenciami, resp. pozostatkami voldemarasovského režimu.
4. Racionalizácia vzťahov s Poľskom a ostatnými pobaltskými krajinami.
5. Presadzovanie týchto bodov v rámci personalizovanej diktatúry prezidentského typu, porušujúcej ústavné štandardy a demokratické pravidlá.

Smetona sa pokúšal vytvoriť kvázi korporativistický typ riadenia vecí verejných, de facto však vládol iba on sám a rozhodoval unilaterálne. V roku 1931 bol z jeho popudu prijatý nový volebný zákon, upravujúci explicitne najmä voľbu prezidenta. Ten mal byť volený nepriamo, resp. polopriamym spôsobom na dobu siedmich rokov, prostredníctvom zástupcov občanov, ktorí boli delegovaní mestskými, resp. obecnými zastupiteľstvami.

Tento stav v znamení opatrnej liberalizácie pomerov bol príznačný pre režim do roku 1933, kedy prebehol výročný zjazd tautininkai. Na ňom bol oficiálne prijatý vodcovský princíp v štáte a Smetona bol vyhlásený za vodcu národa. Aj napriek rétorike, ktorá by mohla implikovať fašizoidné tendencie, predstavil Smetona vo svojom prejave na zjazde reformovanú podobu svojej politickej doktríny. Táto doktrína bola v rozpore najmä s režimom v Estónsku, ale čiastočne aj v Lotyšsku, kde sa v tomto období režimy vyznačovali otvorene fašizoidnými tendenciami voldemarasovského typu. Smetona postavil svoju revidovanú koncepciu na týchto základných pilieroch:

1. Dôsledný antikomunizmus, ale zároveň odmietnutie nacizmu.
2. Presadzovanie „litovskej cesty“, založenej na rešpekte litovských kultúrnych tradícií, nacionalizme a mesianizme.
3. Negatívne vymedzenie sa voči demokracii a kritika parlamentnej formy vlády, ktorá podľa Smetonu nebola schopná zastupovať ľud, delegovať a riešiť problémy obyvateľstva.
4. Budovanie korporatistickej formy vlády.

Režim zosilnil perzekúcie už o dva roky na to – na jeseň 1935, v podobe zákazu akejkoľvek činnosti liadininkai, ako aj kresťanských demokratov. Bola

to odvetu za ich podporu hnutí revoltujúceho roľníckeho obyvateľstva, ako aj za presadzovanie zvolania zasadnutia Seimas naprieč politickým spektrom (Švec, 2001, s. 222). V tomto období stál litovský štát aj pred novými bezpečnostnými výzvami, na ktoré musel aktívne reagovať. Stupňujúci sa pocit ohrozenia západoeurópskych krajín, ale i ZSSR zo strany hitlerovského Nemecka, viedol k ideii vytvorenia spoločnej bariéry v podobe zmluvy o vzájomnej pomoci (Švec, 2001, s. 233).

V tomto období sa zároveň začala posledná, **piata fáza** litovského autoritarizmu, resp. **Druhá etapa smetonizmu**, ktorá je ohraničená jeseňou 1938 a júnom 1940. V tomto období sa režim už zreteľne dostával do krízy, hovoríme o „súmraku smetonizmu“. Začiatkom novembra 1938 bol zrušený výnimočný stav, vyhlásený v r. 1926.

Kríza režimu sa kontinuálne stupňovala. Nezávládanie situácie na medzinárodnej scéne a napätá situácia v Klaipėde aktivizovali opozičné politické strany naprieč ideovým spektrom – od liadininkai až po provoldemarasovsky orientovaných nacionalistov, ktorí získavali podporovateľov najmä medzi radikálnou mládežou a študentmi. Smetona bol síce ešte 14. 11. 1938 zvolený po štvrtýkrát na post prezidenta štátu, bol však zároveň donútený akceptovať a implementovať ďalšie liberalizačné opatrenia. Tie zahŕňali obmedzenie cenzúry a prepustenie politických väzňov. Naďalej však medzi obyvateľstvom dochádzalo k protestom, pričom ich hlavným centrom sa stala jednak Kaunaská univerzita⁶ a potom samotná Klaipėda (Švec, 2001, s. 295). Osudovou ranou pre litovský režim bolo vynútené predanie Klaipėdy do nemeckých rúk 22. 3. 1939.⁷ Nasledoval hromadný exodus litovského a židovského obyvateľstva z mesta, nasledovaný stiahnutím sa litovských vojenských, policajných a správnych zložiek. 23. 3. bola potom anexia Klaipėdy zavŕšená, po tom, ako bola v Berlíne podpísaná Ribbentropom a litovským ministrom zahraničných vecí Juozasom Urbšysom zmluva o odstúpení mesta Nemecku (Švec, 2001, s. 296).

Smetona bol nútený po tomto fiasku, ktoré však bolo v konečnom dôsledku nevyhnutné, sformovať 28. 3. tzv. „vládu spoločnej akcie“, zloženú zo zástupcov kresťanských demokratov, liadininkai a ľudovcov, 22. 11. potom zasadla opozícia i v Seimas (Borejsza – Ziemer, 2006, s. 208). Treba podotknúť, že Litva sa odovzdaním Klaipėdy Nemecku stala na Ríši de facto kompletne závislou. Anxiou mesta bola zároveň ukončená prvá fáza mocenského nástupu Nemecka v Európe, ktorá bola charakteristická kombináciou hospodár-

⁶ Kde radikálni študenti požadovali odstúpenie Smetonu a vymenovanie koalíciej vlády na čele s Voldemarasom.

⁷ I anexia Klaipėdy Nemeckom mala svoju predohru v strednej Európe. Nasledovala bezprostredne po zlikvidovaní zvyškov nezávislosti Čiech a Moravy, resp. vzniku Protektorátu Čechy a Morava, čo bolo pre Smetonu, ale i pre lotyšských a estónskych predstaviteľov šokom.

skeho, diplomatického, politického i vojenského nátlaku. K otvorenej vojenskej konfrontácii však počas nej nedošlo.

To, akým spôsobom by sa vyvíjala situácia v prípade pretrvania smetonizmu, sa už nedozvieme. Pravdepodobne by pokračovala postupná liberalizácia, ktorá by plynule prešla do demokratizačnej a stabilizačnej, resp. konsolidačnej fázy. I keď Litva spolu s Lotyšskom a Estónskom prežila existenciu Československej republiky o viac ako rok, na jeseň roku 1939, v období, keď už naplno zúrila Druhá svetová vojna, už nebol režim schopný nezávislosť štátu garantovať. 10. 10. 1939 boli na litovskom území ultimatívne rozmiestnené sovietske vojenské jednotky.⁸ Rozdelenie Európy na základe paktu Ribbentrop – Molotov, spolu s jeho tajnými dodatkami z 28. 9., týkajúcimi sa Litvy⁹, potvrdili v praxi vágnosť deklarácií neutrality zo strany pobaltských štátov.

Týmito krokmi skončilo nielen obdobie existencie nezávislej medzivojnovovej Litovskej republiky, ale zároveň aj existencia litovského autoritarizmu, ktorý s litovskou štátnosťou po väčšinu medzivojnovového obdobia splyval do jedného koherentného celku. Začala éra striedavej nacistickej a komunistickej totality. Sám Antanas Smetona – „Otec vlasti“, zostal výrazne ambivalentnou postavou, ktorá spoločnosť dodnes rozdeľuje a stigmatizuje. Pre niektorých hrdina a jedna z najpozitívnejších postáv novodobých litovských dejín, muž, ktorý svoj život plne zasvätil svojej vlasti, pre druhých krvavý diktátor, ktorý svoje osobné záujmy a ciele, ktoré presadzoval autoritatívnymi praktikami, skrýval za službu vlasti, pričom samotnú Litovskú republiku a litovskú štátnosť v dlhodobom horizonte výrazne poškodil.

Smetona na jednej strane odstránil Voldemarasov fašizoidný režim a do veľkej miery sa mu darilo eliminovať vplyv týchto tendencií a frakcií v spoločnosti a politickom živote. Dokázal i pomerne úspešne skonsolidovať litovskú ekonomiku a upokojiť vnútropolitickú situáciu v krajine. Na strane druhej takmer vždy presadzoval to, čo považoval za správne nedemokratickými prostriedkami, v rámci machiavellistického hesla „účel svätí akékoľvek prostriedky“. Operoval v intenciách autoritatívneho režimu v podobe personalizovanej diktatúry, najmä v prvej etape režimu vládol priam absolutisticky a predstavoval mocenského hegemóna na vnútro politickej scéne. Jeho najväčšie zlyhanie spočíva v nepripravenosti čeliť expanzívnemu boľševickému totalitarizmu. Jeho obsedantná posadnutosť Poľskom zapríčinila, že prestal dostatočne vnímať „červenú hrozbu“ z východu. Slovom Algirdasa Kasparavičia: „*Nedemokratický režim sa udržal pri moci 14 rokov. Keď však mal čeliť skutočne reálnej hrozbe, ukázalo sa, že je zúfalo nepripravený a neschopný*

⁸ V prípade Lotyšska sa tak stalo 5. 10. a Estónska už 28. 9.

⁹ V prípade Lotyšska a Estónska boli tieto datované dátumom 23. 8. 1939.

podniknúť akékoľvek účinné kroky na ochranenie nezávislosti krajiny. Koncepcia bezpečnosti štátu sa zosypala ako domček z karát!“ (Borejsza – Ziemer, 2006, s. 308). Smetona nie je preto iba „Otcom vlasti“, ale zároveň do značnej miery aj katom jej nezávislosti. Je postavou, ktorá stála pri zrode litovskej modernej štátnosti v podobe nezávislej Litovskej republiky, prakticky počas celej jej existencie ju zásadným spôsobom ovplyvňovala a nakoniec stála i pri jej zániku. V tom spočíva najväčšia irónia a osobná tragédia Antanasa Smetonu.

Litovský autoritarizmus – analýza empirického prípadu

Snaha aplikovať teoretické koncepcie nedemokratických režimov na empirický litovský prípad je pomerne komplikovaná. Každý nedemokratický režim je originálnym prípadom „sui generis“, medzivojnový litovský autoritarizmus však v dôsledku viacerých faktorov – počnúc nacionálnym re/sentimentom a vplyvom kultúrnej pamäti národa, cez špecifickú mentalitu litovských politických elít, až po hospodársku a geopolitickú situáciu v Európe v medzivojnovom období, vykazuje veľké penzum špecifických znakov.

Litovský medzivojnový autoritarizmus nebol homogénnym celkom, ale vytváral dve základné formy – voldemarasovskú formu režimu a smetonizmus. Oba z týchto režimov boli počas väčšiny svojej existencie v praktickej rovine improvizáciou, čo iba podčiarkuje ich teoretickú vyprázdnenosť a akúsi nevyprofilovanosť. Improvizácia na poli zahraničnej politiky bola zároveň jedným z dôvodov, prečo nebol smetonizmus schopný racionálne zhodnotiť exteritoriálne hrozby a adekvátne na ne reagovať.

Tieto autoritatívne mentality boli v niektorých aspektoch podobné, v mnohých ohľadoch sa však odlišovali. Spoločným znakom bola snaha o depolitizáciu spoločnosti, marginalizáciu roly Seimas, ako legislatívneho orgánu, ako aj o odstránenie vplyvu a deštrukciu funkcií politických strán v systéme. Vodcovské osobnosti oboch režimov – Augustinas Voldemaras i Antanas Smetona boli osobnosťami výrazne egocentrickými až narcistickými, čo následne posilňovalo znaky personalizovanej diktatúry v rámci oboch mentalít. Zároveň však Voldemaras vykazoval sympatie k fašistickej ideológii talianskeho typu, čo ho od Smetonu vzdalo, keďže ten striktno odmietal akúkoľvek ideologizáciu politiky, ktorej sa naopak obával.

Z pohľadu Aronovej teoretickej koncepcie nedemokratických režimov je možné obe mentality zaradiť typovo do kategórie autoritatívno-konzervatívnych režimov. Voldemaras, podobne ako Smetona, nepovažoval politické strany za vhodný kanál pre delegovanie potrieb občanov a spoločnosti, resp. sprostredkovávanie komunikácie a spätnej väzby medzi politickým systémom a občanmi. Keďže je však možné do tohto Aronovho typu zaradiť prakticky takmer všetky autoritatívne mentality byrokraticko-militaristického a orga-

nicko-etatistického typu, z metodologického a teoretického hľadiska nepovažujeme takúto kategorizáciu za dostatočnú a vhodnú, resp. poskytujúcu v tomto prípade uspokojujúce výstupy.

Vhodnejšou teoretickou bázou pre aplikáciu na empirický litovský prípad autoritatívneho režimu sa javí byť Linzov, resp. Merkelov teorém. Prizmou Linzovho typologického katalógu sa voldemarasovská etapa litovského autoritarizmu blížila k byrokraticko-militaristickému typu režimu s výraznými prvkami personalizovanej diktatúry kancelárskeho typu. Keďže bol však litovský autoritarizmus dynamický, a zároveň, ako už bolo spomenuté, vo veľkej miere improvizatívny, mení sa aj jeho empirická podoba. Zatiaľ čo v prvej etape voldemarasovský režim otvorene vykazoval fašizoidné tendencie, v rámci druhej etapy došlo k jeho vnútornému štiepeniu, z ktorého víťazne vyšlo rigidné nacionalistické krídlo. To, paradoxne, znamená príklon režimu k byrokraticko-militaristickému typu. V svojej tretej etape sa potom voldemarasovský režim zmenil na otvorene personalizovanú diktatúru, v ktorej bol mocenským hegemonom premiér Voldemaras. Režim bol však zároveň donútený k viacerým ústupkom voči opozícii.

Premena režimu na personalizovanú kancelársku diktatúru bola čiastočne zapríčinená aj pomerne krehkou podporou armády. Práve militaristická zložka bola slabinou režimu. Voldemarasa explicitne podporovalo iba pravicové nacionalistické krídlo pod vedením generála Plechavičiusa, aj to primárne kvôli faktu, že si armádne elity uvedomovali permanentnú exteritoriálnu hrozbu zo strany Poľska. Voldemaras bol svojím naturelom a mentalitou armádnym kádom veľmi vzdialený, bol to do seba zahľadený narcistický akademik a od myslenia prakticky založených a pragmatických armádných predstaviteľov sa jeho pohľad na svet, spoločnosť a politiku diametrálne odlišoval. Predstavitelia armády nemali v praktickej rovine možnosť reálne ovplyvňovať Voldemarasove rozhodnutia a politiku štátu, práve kvôli nedôvere, ktorú voči nim Voldemaras pociťoval. Túto slabinu čiastočne kompenzoval podporou a využívaním paramilitantných jednotiek, z ktorých najaktívnejšou bol „*Geležinis vilkas*“, teda „*Železný vlk*“. V tretej etape voldemarasovského režimu taktiež atrofovala pozícia a vplyv tautininkai. Voldemaras sa postupne odcudzil aj nacionalistickému krídlu strany, ktoré ho predtým bezvýhradne podporovalo. Systém politických strán považoval za prekonaný, spoliehal sa iba sám na seba. Bol presvedčený o svojej výnimočnosti a predurčenosti viesť republiku do nového veku litovskej štátnosti.

Pri aplikácii Merkelovej koncepcnej teórie na voldemarasovský prípad pozorujeme priblíženie sa tejto mentality militaristickému typu autoritatívneho režimu, vo svojej prvej fáze s príklonom k fašistickému typu, resp. fašizoidnému personalizovanému typu „*Führerdiktatur*“.

Z predostretej analýzy je zrejmé, že zaradenie voldemarasovskej autoritatívnej mentality prostredníctvom existujúcich teoretických modelov je pomerne komplikované, až konfúzne. Najrelevantnejšia definícia sa pohybuje v intenciách kombinácie defektného byrokraticko-militaristického typu režimu s výraznými prvkami personalizovanej diktatúry kancelárskeho typu.

V prípade smetonizmu pozorujeme v praktickej rovine, prizmou Linzovej teórie, prenikanie, resp. mix byrokraticko-militaristickej a kvázi-organicko-etatickej mentality. Vo všeobecnosti je pri analýze a skúmaní doktríny smetonizmu nevyhnutné pristupovať k nej prizmou „litovskej cesty“, ktorá jej podobu kreovala. Tá spočívala v odpore k ideologizácii politiky, resp. odmietaní komunistickej i fašistickej totalitnej ideológie, litovskom nacionalizme, zdôrazňovaní litovských historických a kultúrnych tradícií, dôraze kladenom na konzervativizmus a rolu cirkvi, resp. náboženstva v politickom systéme a spoločnosti, ako aj v nedôvere voči susedným štátom, primárne Poľsku.

Na základe týchto faktorov je možné definovať smetonizmus ako režim, približujúci sa svojou vnútornou podobou byrokraticko-militaristickému typu režimu, vo svojej druhej fáze opäť s výraznými prvkami personalizovanej diktatúry, tentoraz však prezidentského typu. V prípade smetonizmu nepozorujeme počas prvej, ani počas druhej fázy nijaké fašizoidné tendencie. Podľa Kasparavičiusa bola v prvej fáze režimu dominantná jeho byrokratická zložka, odvodená od penetrácie vnútropolitického života tautininkai, ktorí neboli v tomto období už štandardnou politickou stranou, ale atrofovali do podoby akéhosi konglomerátu byrokratických úradníckych kádrov, ktorý poskytoval organizačnú a politickú podporu prezidentovi republiky. Krajina bola na všetkých úrovniach politického a spoločenského života, s výnimkou postu prezidenta a armády, riadená byrokratmi (Borejsza – Ziemer, 2006, s. 307). Slovanmi litovského filozofa Greimasa boli tautininkai v období smetonizmu už kompletne „stranou byrokratov a technokratov moci. Úradnícki technokrati, priemyselní a poľnohospodárski technokrati, všade technokrati. Ľudia bez politickej vízie, bez viery a idey, slúžiaci režimu .. technokrati moci“ (Borejsza – Ziemer, 2006). Smetona sa pokúšal taktiež vytvoriť zdanie akéhosi kvázi-etatického modelu správy vecí verejných, v skutočnosti však režim vykazoval znaky personalizovanej diktatúry, čo sa plne prejavilo v jeho druhej etape.

Byrokratickej zložke režimu sekundovali armádne kádre. V prostredí armády bol Smetona, ako „Otec vlasti“, značne populárny, v oveľa väčšej miere ako Voldemaras. Bolo to zapríčinené Smetonovou mentalitou. Bol viac pragmatický a racionálne orientovaný osobnosťou, nebol „odstrihnutý“ od reálneho života. V istom slova zmysle bol taktiež skvelým technokratom, resp. technológom moci. Armáda Smetonu plne podporovala až do kolapsu režimu

v roku 1939. Od roku 1938, v dôsledku schválenia nového konštitucionálneho rámca, zároveň v prípade smetonovskej mentality začala prevládať spomínaná forma personalizovanej diktatúry prezidentského typu. Prezident vládol výlučne prostredníctvom dekrétov a bol absolútnym mocenským hegemónom. Jeho snahy smerovali k dosiahnutiu konsolidácie vnútro politickej situácie, v kombinácii s depolitizáciou spoločnosti. Tesne pred kolapsom režimu bol však nútený uskutočniť výrazné liberalizačné ústupky.

V rámci Merkelovej teórie, ktorú považujeme v prípade smetonizmu za najvhodnejší spôsob teoretického ukotvenia, keďže na jej základe je možné definovať túto mentalitu plastickejšie, ako v prípade Linza – je možné režim stotožniť s kategóriou modernizačných autoritatívnych režimov. Smetona implementoval najmä vo sfére ekonomiky viaceré zásadné reformy, ktoré reštrukturalizovali litovskú ekonomiku, pričom tá sa v dôsledku toho stala výkonnejšou a konkurencieschopnejšou. Tieto reformy boli nutné, najmä v dôsledku ničivej celosvetovej hospodárskej krízy, ktorá v medzivojnovom období deštruovala ekonomiky USA i európskych krajín. Zároveň však zastával v politickej, kultúrnej i spoločenskej rovine konzervatívny prístup, s nevôľou, resp. s neschopnosťou vnútorne režim a jeho mentalitu reformovať.

V rámci analýzy litovského autoritarizmu považujeme za prínosné analyzovať tento fenomén aj prostredníctvom Linzovej „konceptie troch osí“ – osi limitovaného pluralizmu, osi politickej participácie a osi mentality/ideológie. Na základe osi limitovaného pluralizmu bol voldemarasovský režim prakticky počas celej svojej existencie byrokraticko-militaristickým typom režimu, vykazoval preto nízku mieru pluralizmu. Smetonizmus vykazoval tieto znaky iba vo svojej prvej fáze. K podobnému záveru sme dospeli aj v prípade osi politickej participácie, resp. depolitizácie. Ako už bolo spomenuté, oba režimy sa pokúšali spoločnosť depolitizovať, približovali sa preto k depolitizačnému pólu osi v intenciách byrokraticko-militaristického typu režimu.

V prípade osi mentality/ideológie, pozorujeme v prípade voldemarasovského režimu znaky ideologizácie prostredníctvom importu fašistickej ideológie, čo sa prejavilo fašizoidnými tendenciami vo vzťahu k praktickej rovine politického života v krajine. Naopak, v tomto bode je smetonizmus voči voldemarasovskej mentalite antagonisticky postavený. Oba režimy teda v prípade tejto definíčnej osi stoja na opačných póloch spektra.

Záver

Prípady medzivojnového Litovského republiky, podobne, ako iné prípady krajín, v ktorých sa presadila autoritatívna mentalita, resp. typ režimu, potvrdzuje, že nedemokratické formy vlády v rámci mantinelov, ktoré uplatňujú v praktickej

rovine politického života, nedokážu zmysluplne riešiť reálne problémy vnútornej a zahraničnej politiky.

Obsedantná, mnohokrát až paranoidná potreba litovských politických elít aktívne hľadať a vytvárať nepriateľov režimu – vonkajších aj vnútorných, skutočných aj vyfabrikovaných – spôsobila stav, kedy bol štát v prípade skutočnej exteritoriálnej hrozby, v podobe nacistického Nemecka a ZSSR, kompletne paralyzovaný a neschopný reálne a adekvátne zareagovať. V prípade Voldemarasa a Smetonu tento stav zapríčinili manifestovaný odpor k spolupráci s ostatnými pobaltskými krajinami a fixácia na vyvolávanie tenzií vo vzťahu k Poľsku. Môžeme polemizovať o tom, či by bola Litva aj v prípade demokratickej formy vlády, vyššej kvality politickej kultúry, vnútro politickej stability a rozvinutej občianskej spoločnosti schopná reálne čeliť takejto masívnej exteritoriálnej hrozbe. O tom je možné iba špekulovať, je však pravdepodobné, že Litva by bola „zomletá dejinami“, podobne, ako predtým Československá republika. Keby však boli demokratické politické elity schopné rozpoznať skutočnú exteritoriálnu hrozbu a neboli obsedantne „postihnuté“ vnímaním Poľska, Lotyšska a Estónska – možných, legitímnych a logických spojencov – ako nepriateľov, pozícia Litvy vo vzťahu k Nemecku a ZSSR by nebola v tak veľkej miere oslabená. Voldemaras so Smetonom taktiež neboli schopní dostatočne zhodnotiť reálne potreby armády, čo je obzvlášť prekvapivé vo svetle faktu, že litovský autoritatívny režim vykazoval znaky byrokraticko-militaristického typu režimu.

V rámci voldemarasovského režimu je možné pozorovať príklon k byrokraticko-militaristickému typu autoritatívneho režimu, v súlade s Linzovou teoretickou koncepciou. Tento režim však nenaplňal všetky atribúty tohto typu, keďže v ňom boli výrazne prítomné fašizoidné ideologické prvky. Ďalším faktorom, ktorý ho od byrokraticko-militaristického typu režimu vzdľaloval, bola premena voldemarasovského režimu na personalizovanú diktatúru kancelárskeho typu, definitívne v tretej etape jeho existencie. Zároveň v prípade voldemarasovského režimu pozorujeme istú atrofiu byrokratickej, ako aj militaristickej zložky vo vzťahu k Linzovmu teorému. Domnievame sa preto, že vhodnejšiu konceptuálnu bázu pre definovanie voldemarasovského režimu predstavuje „Merkelovo spresnenie“, pomocou ktorého je voldemarasovskú mentalitu možné zaradiť do fašizoidného typu režimu po vzore „*Führerdiktatur*“.

V prípade doktríny smetonizmu sa prostredníctvom aplikácie Linzovej teórie taktiež potvrdzuje atrofovaná podoba byrokraticko-militaristického typu režimu, s kvázi-etatistickými prvkami. De facto však už počas prvej fázy išlo o personalizovanú diktatúru prezidentského typu. Smetonizmus bol však striktne neideologický, v zmysle príklonu k totalitným ideológiám, pričom akcentoval spomínanú „litovskú cestu“. Zaujímavý pohľad na smetonizmus ponúka opäť

Merkelova koncepcia. Modernizačný autoritatívny režim v rámci nej je vôbec najvýstižnejšou možnosťou konceptuálneho zaradenia. Smetonizmus v praktickej rovine politického života tento typ autoritatívnej mentality plne reflektuje. V prípade oboch režimov sa ukázala byť prínosná aplikácia Linzovej „konceptie troch osí“, na základe ktorej bolo možné legitímne a kvalitne analyzovať stupeň politického pluralizmu, ako aj mentality/ideológie režimov. Voldemarasovský režim, ale aj smetonizmus, ako režimy v istých ohľadoch sa približujúce k byrokraticko-militaristickému typu, disponovali nízkou mierou politického pluralizmu, resp. participácie. Snažili sa skôr o depolitizáciu spoločnosti po vzore organicko-etatickej praxe. V prípade osi mentality/ideológie, vykazoval voldemarasovský režim zreteľný príklon k ideologizácii v dôsledku svojich sympatií k fašizmu, vo svojej autoritatívnej podobe bol však výrazne vnútorne vyprázdnený. Smetonizmus sa potom striktnie držal osi mentality, pričom jeho konceptuálna „naplnenosť“ bola výrazne vyššia, ako v prípade voldemarasovskej mentality, stále však zostávala vo výraznej miere improvizáciou.

Archív MZV ČR sa ukázal byť skutočne neoceniteľným zdrojom informácií. Domnievame sa, že práve vo využití a publikovaní týchto primárnych informačných prameňov spočíva najväčší prínos práce. V Archíve sa nachádza ďalšie, priam enormné množstvo materiálov, týkajúcich sa tejto problematiky, čo otvára skvelé možnosti pre ich ďalšie odborné spracovanie.

Informačné pramene a literatúra

Pramene

Archív MZV ČR (1918 – 1939)

Diplomatický protokol, k. 15

Fond Československý konzulát Kaunas, Československý konzulát Riga, Československý konzulát Tallinn

Zložka Politická správa (1918 – 1939)

II. sekcia, k. 435, 468, 556, 557

III. sekcia, k. 116, 490, 662, 713, 715, 854, 866, 1238, 1268

IV. sekcia, k. 543, 510, 643, 706, 851, 920, 1094

Zložka telegramy došlé a odoslané (1936 – 1939)

LITERATÚRA

ARENDDT, H. (1986): *The Origins of Totalitarianism*. Londýn: André Deutsch, 354 s. ISBN 0-203-17327-9.

ARON, R. (1993): *Demokracie a totalitarismus*. Brno: Atlantis, 218 s. ISBN 80-7108-064-0.

BALÍK, S. – KUBÁT, M. (2004): *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 168 s. ISBN 80-86569-89-6.

- BOREJSZA, J.W. – ZIEMER, K. (eds.) (2006): *Totalitarian and Authoritarian Regimes in Europe. Legacies and Lessons from the Twentieth Century*. Varšava: Berghahn Books, 607 s. ISBN 978-1571816412.
- DAHL, R. (2001): *O demokracii*. Praha: Portál, 191 s. ISBN 80-7178-422-2.
- DURMAN, K. (2004): *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938 – 1991. Díl I. Světová válka a nukleární mír 1938 – 1964*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 612 s. ISBN 80-246-0697-6.
- DURMAN, K. (2009): *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938 – 1991. Díl II. Konce dobrodružství 1964 – 1991*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 564 s. ISBN 978-80-246-1536-3.
- FRIEDRICH, C. J. – BRZEZIŃSKI, Z. (1961): *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. New York: FREDERICK A. PRAEGER, 439 s.
- HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. (eds.) (2004): *Demokracie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 379 s. ISBN 9788021031951.
- HEINGARTNER, R.W. (2009): *Lithuania in the 1920s. A Diplomat's Diary*. New York: Editions Rodopi B.V., 279 s. ISBN 978-90-420-2760-2.
- LINZ, J. J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Londýn: Lynne Rienner Publishers, Inc., 345 s. ISBN 1-55587-866-0.
- LOPATA, R. (1998): *The Authoritarian Regime in Interwar Lithuania: Consequences, Legitimation, Conception*. Vilnius: Open Library, 121 s. ISBN 9986491479.
- ROMERIS, M (1990): *Lietuvos konstitucines teises paskaitos*, Vilnius: Mintis, 511 s. ISBN 978-9955-18-193-4.
- ŠVEC, L. (2001): *Československo a pobaltské státy 1918 – 1939*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 352 s. ISBN 80-246-0165-6.
- ŠVEC, L. – MACURA, V. – ŠTOL, P. (1996): *Dějiny pobaltských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 424 s. ISBN 80-7106-154-9.
- ŽIUGŽDA, R. (1987): *Lithuania and Western Powers, 1917 – 1940*. Vilnius: Mintis Publishers, 253 s. ISBN 978-9955-656-68-5.

PhDr. Juraj Hanuliak je interným študentom doktorandského štúdia Katedry politologie a evropských štúdií na Filozofickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci v odbore politológia a študentom doktorského štúdia na Katedre sociálnej geografie a regionálneho rozvoje Ostravskej univerzity v Ostrave v odbore politická a kultúrna geografia. Bakalárske a magisterské štúdium politológie absolvoval na Katedre politológie Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Počas bakalárskeho štúdia sa zúčastnil študijného pobytu v rámci programu ERASMUS na Mykolas Romeris University v litov-

skom Vilniuse. V rámci politológie sa primárne venuje problematike pobaltských štátov, teórii demokracie, nedemokratickým režimom a politickej geografii.

PhDr. Juraj Hanuliak
Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií
Křížkovského 12
771 80 Olomouc
Česká republika
E-mail: hayerdahl@gmail.com